

แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตั้งถิ่นฐานจัด เป็นปัญหาที่นักภูมิศาสตร์ให้ความสนใจศึกษามานาน และอย่างค่อเนื่อง เนื่องจากมนุษย์มีการตั้งหลักแหล่งใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ทั้งที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน มีการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่ง เป็นทรัพยากรพื้นฐานของสังคมหนึ่ง ๆ ที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรม ล้วน เป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและความสามารถของมนุษย์ ในการตัดแปลงและปรับปรุงธรรมชาติ เพื่อให้เหมาะสมตามความต้องการของตนเอง ตลอดจนการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน จัด เป็นปัญหาหลักในสาขาวิชาภูมิศาสตร์

นักภูมิศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาขนาดของการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ขนาดเล็ก ๆ จนกระทั่งในรูปของชุมชนขนาดใหญ่ในระดับมหานคร และนิยมแบ่งการตั้งถิ่นฐานออกเป็นการตั้งถิ่นฐานในชนบท และแบบชุมชน เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานทั้งสองแบบนี้ มีความแตกต่างกันทั้งในด้านรูปแบบการตั้งถิ่นฐานซึ่งรวมถึง ที่ตั้ง ขนาด รูปร่าง โครงสร้างภายใน และบทบาทหน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์ของพื้นที่ซึ่งแตกต่างกัน ในระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา นักภูมิศาสตร์ได้ให้ความสนใจศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอย่างกว้างขวางในแง่มุมต่าง ๆ กัน และเกิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากมาย รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชุมชนจัด เป็นหัวข้อหลักประการหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจมาก

ละแวกที่อยู่อาศัย (Neighborhood) และชุมชน (Community)

การศึกษาเรื่องรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในเมือง อันเนื่องมาจากลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน เช่น ชชาติพันธุ์ ศาสนา หรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในลักษณะละแวกหรือย่าน (Neighborhood) หรือเป็นชุมชน (Community) นั้น เป็นหนึ่งในรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่นักภูมิศาสตร์ให้ความสนใจ

ละแวกหรือย่าน หมายถึง บริเวณพื้นที่เล็กบางส่วนของเมือง ซึ่งมีได้ เป็นหน่วยพื้นที่ซึ่งตั้งขึ้นโดยฝ่ายเจ้าหน้าที่ปกครอง แต่เป็นหน่วยพื้นที่ซึ่งเกิดจากบทบาทหน้าที่มากกว่าผู้คนที่รวมกันอยู่ในละแวกเดียวกันอาจมีความ เป็นอยู่คล้ายกัน มีฐานะทางสังคมและทัศนคติที่คล้ายกัน

ในกรณีศึกษาของนักสังคมวิทยา ละแวก เป็นปรากฏการณ์ทางพื้นที่ของสังคมซึ่งสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมนุษย์และลักษณะทางกายภาพ หรืออาจกล่าวได้ว่าละแวกเป็น เขตวัฒนธรรม เฉพาะซึ่งประชาชนมีกิจกรรมร่วมกัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ส่วนองค์ประกอบที่สำคัญของละแวกนั้น นักภูมิศาสตร์พิจารณาถึง ขอบเขตของพื้นที่ การใช้ที่ดิน ความหนาแน่น รูปแบบของถนน ขอบเขตตามธรรมชาติ ลักษณะที่หกออาศัย และพื้นที่ว่างในละแวก (Randolph and Hester, Jr. 1975: 7-13)

จากองค์ประกอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ละแวก นอกจากจะเกิดจากเกณฑ์ทางสังคมแล้ว ยังรวมถึงองค์ประกอบทางด้านกายภาพ คือสภาพแวดล้อมของย่านนั้น ตลอดจนความมั่นคงของละแวกและการยึดเหนี่ยวร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์อื่น ๆ อีก เช่น

1. ลักษณะการใช้ที่ดิน ต้องมีความ เป็นเอกลักษณ์พอควร แต่ในระยะหลังกลับมุ่งไปเน้นการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน
2. ความ เกี่ยวพันกันในระหว่างการใช้ที่ดินแบบต่าง ๆ
3. อัตราการเปลี่ยนแปลง ในด้านองค์ประกอบของประชากร และลักษณะการถือครองที่ดิน
4. ความต้องการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ
5. ลักษณะการ เข้าถึงภายในละแวกบ้านและระหว่างละแวกบ้านด้วยกัน
6. ความพอใจของผู้อาศัยที่มีต่อระบบสาธารณูปโภค
7. อัตราการลงทุนทางด้านบริการ และรายได้ที่เกิดขึ้น
8. อำนาจของผู้อาศัยในละแวกที่จะควบคุมอนาคตของละแวกได้

การกำหนดเขต หรือบริเวณของย่านที่อยู่อาศัยจึงทำได้ยาก นอกจากจะอาศัยการออกสำรวจด้วยตัวเอง ส่วนมากใจกลางของละแวกมักเห็นเด่นชัด เช่น โบสถ์ วัด หรือสถาน
เป็นเครื่องกำหนด เช่น เนินเขา แม่น้ำ ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้ก็อาจอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรมก็ได้

เช่น ถนนสายสำคัญ สะพาน หรือชนกลุ่มน้อยเอง เป็นแนวแบ่งได้ (Murphy 1966: อ้างถึงใน ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2527: 101-102)

แนวความคิดเกี่ยวกับละแวกนี้ นักวางผังเมืองนิยมนำไปวางแผนพัฒนาชุมชนเล็ก ๆ โดยยึดเอาโรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีสนามหรือสวนพักผ่อนภายในละแวกนั้น ตลอดจนมีร้านค้าบริการคนในละแวกเท่าที่จำเป็นสำหรับขนาด 1,000 - 2,500 ครอบครัว นอกจากนี้สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของละแวกก็จะมีเอกลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรม ทางด้านการจราจรภายในละแวก ตลอดจนวัฒนธรรม และประเพณีอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชน

จึงกล่าวได้ว่า ละแวกเป็นบริเวณพื้นที่ย่านหนึ่งในเขตเมือง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความสลับซับซ้อน มีลักษณะเฉพาะที่มองเห็น อันเป็นลักษณะตามความหมายของชุมชน

ชุมชน (Community) หมายถึง ระบบสังคมประเภทหนึ่ง ที่กลุ่มคนมาอาศัยอยู่ร่วมกัน ในอาณาบริเวณแห่งหนึ่งในลักษณะสังคมเล็กท่ามกลางสังคมที่มีขนาดใหญ่กว่า โดยคนในชุมชนมีอารมณ์ความรู้สึก (emotion) ผูกพันร่วมกัน รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกัน (Interaction) อย่างมีแบบแผน นอกจากนั้นอาจมีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกัน อยู่ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน มีสภาพพื้นฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักผูกพันธโนทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา เป็นสำคัญ (จิรพรหม กาญจนะจิตรา 2525: 10, นิวัฒน์ ฉิมพาลี 2522: 27, Linton 1936: 209)

การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis

ในการวิจัยทางภูมิศาสตร์ มีบ่อยครั้งที่เรากำหนดให้ปรากฏการณ์ต่าง ๆ อยู่ในรูปของจุด เช่น การตั้งถิ่นฐาน โรงงาน ร้านค้า เป็นต้น ชุมชน และละแวกก็เป็นกลุ่มปรากฏการณ์ที่เป็นจุดกระจายอยู่บนพื้นที่อาจจะอยู่แบบสุ่ม ๆ (Random) คือ ห่างกันมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่โอกาสหรือเกิดขึ้นรวมกันเป็นกลุ่ม (Clusters) แต่ละกลุ่มแยกออกจากกัน หรืออาจเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอบนพื้นที่โดยมีช่องแบ่งห่างเท่า ๆ กัน (Uniform) ก็ได้ (รูป 2.1)

การกระจายของจุดหรือปรากฏการณ์เหล่านี้ จะอยู่แบบใดนั้น บางครั้งอาจมองเห็นได้ง่ายมาก คือสามารถบอกได้ด้วยตาเปล่า เช่น ในรูป 2.1 เราสามารถบอกได้ว่า รูป ก. เป็นแบบเกาะกลุ่ม รูป ข. เป็นแบบไม่มีแบบแผนหรือสุ่ม ส่วน รูป ค. เป็นแบบมีแบบแผนสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม ถ้าเราไม่ยึดมั่นในรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่าแล้ว อาจมีเหตุผลที่ยากต่อการสรุปผลรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ศึกษา นักภูมิศาสตร์จึงนิยมใช้ การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis เป็นเครื่องมือศึกษารูปแบบการกระจายของจุดนั้น ซึ่งเดิม ที. คลาร์ก และ เอฟ. อีแวนส์ (P. Clark and F. Evans 1954) คิดวิธีการนี้ขึ้น เพื่อใช้ในการศึกษานิเวศวิทยาของพืช (Plant Ecology) เพื่อศึกษาและวัดรูปแบบการกระจายของพืชต่าง Species กัน และต่อมามีผู้นำมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งวิธีการนี้ในปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis คือ การนำเอาระยะเฉลี่ยของจุดทุกจุดที่สังเกตเห็นได้จากจุดที่อยู่ใกล้ตัวเองมากที่สุด ที่เรียกว่าเป็น Observed Spacing หรือ ระยะห่างที่ได้จากข้อมูล นำมาเปรียบเทียบกับระยะห่างที่เราคาดว่าควรจะเกิดขึ้นในกรณีที่จุดเหล่านั้นมีการกระจายแบบสุ่ม (Random) ซึ่งเรียกว่าค่า Expected Spacing หรือ ค่าระยะห่างที่เราคาดหวังไว้

การวัดระยะห่างที่สังเกตเห็นได้นั้น สามารถเขียนได้ในรูปของระยะทางเฉลี่ยจุดทั้งหมด และจุดที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ดังนี้

$$\bar{D}_{obs} = \sum D_i / N$$

เมื่อ \bar{D}_{obs} = ค่ามัธยฐานของระยะทางที่สังเกตเห็นได้จากข้อมูล ระยะทางนี้เป็นระยะทางเฉลี่ยระหว่างจุดแต่ละจุดกับจุดที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดที่สังเกตเห็นได้

D_i = ระยะทางจากจุด i ใด ๆ ไปสู่จุดที่อยู่ใกล้ตนมากที่สุด

N = จำนวนจุดทั้งหมดในบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา

ถ้าหากจุดเหล่านั้นมีการกระจายแบบสุ่ม (Random) การวัดระยะห่างที่คาดหวังไว้

คำนวณจาก

$$\bar{D}_{ran} = 0.5 \sqrt{A/N}$$

A = เป็นขนาดของพื้นที่ที่ศึกษา

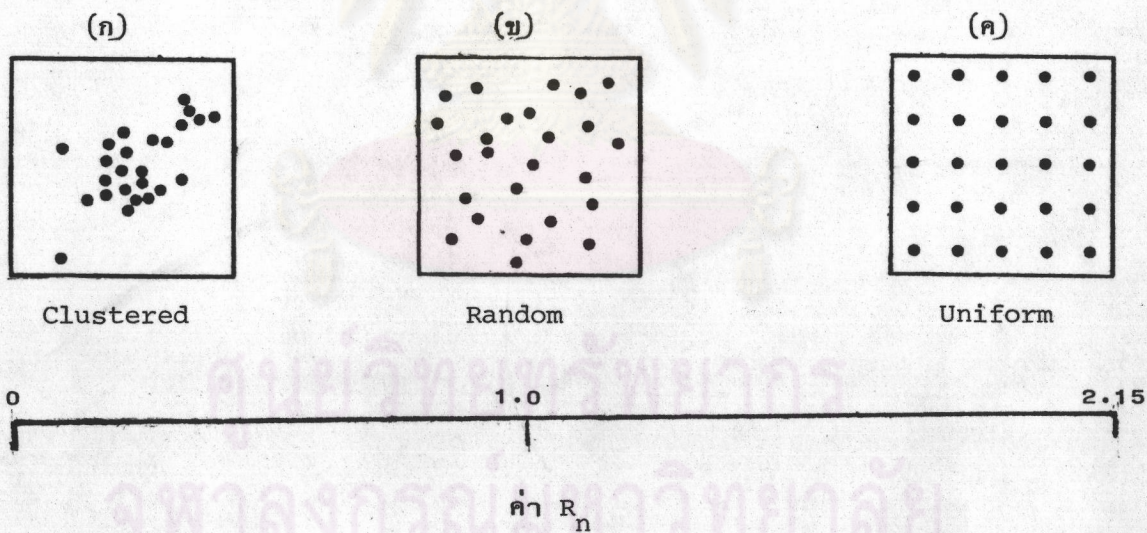
N = จำนวนจุดบนพื้นที่นั้น

ดังนั้น A/N จึงเป็นเครื่องวัดความหนาแน่นของจุดต่าง ๆ ที่สังเกตมาได้ต่อหน่วยพื้นที่ เช่น จำนวนจุดต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

จากการคำนวณ \bar{D}_{obs} และ \bar{D}_{ran} นำมาคำนวณค่า R_n หรือดัชนีค่าความใกล้เคียง ดังนี้

$$R_n = \bar{D}_{obs} / \bar{D}_{ran}$$

ค่า R_n จะอยู่ระหว่าง 0 ถึง 2.1491 (ประมาณ 2.15) ค่าของ R_n มีความหมายดังต่อไปนี้

รูป 2.1 ดัชนีค่าความใกล้เคียง

ที่มา : Meyer and huggett 1981: 30.

1. ถ้าค่า R_n ยิ่งน้อยเท่าไร แสดงว่าจุดต่าง ๆ อยู่กันแบบเกาะกลุ่ม (Clustered) ทั้งนี้เพราะระยะทางจากแต่ละจุดถึงจุดที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ใกล้ค่าศูนย์มาก หรือ \bar{D}_{obs} เกือบเป็นศูนย์

2. ถ้าค่า R_n ยิ่งมากเท่าใด แสดงว่ารูปแบบการกระจายของจุดเป็นแบบสม่ำเสมอ (Uniform) มากยิ่งขึ้น
3. ถ้าค่า $R_n = 1$ (หรือ $\bar{D}_{obs} = \bar{D}_{ran}$) รูปแบบการกระจายของจุดเหล่านั้นจะเป็นแบบสุ่ม (Random)
4. ถ้าค่า R_n สูงที่สุด คือ 2.1491 แสดงว่าการกระจายของจุดจะอยู่ในรูปหกเหลี่ยมด้านเท่า (Hexagon) นั่นคือจุดเหล่านั้นกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอเต็มพื้นที่นั้นเอง

นอกจากนั้น ผล R_n ที่ได้ยังสามารถนำไปประกอบตาราง Nearest-Neighbor แล้วทดสอบสมมติฐานว่าเรายอมรับหรือปฏิเสธและข้อสรุปของเราเป็นจริงหรือมีโอกาสผิดพลาดมากเพียงใด

การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis นี้ King (1962) ได้นำมาศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมือง ในเขตภาคกลาง และภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา พบว่า ชุมชนเมืองส่วนใหญ่ มีการกระจายอย่างสม่ำเสมอ (Uniform) สาเหตุเพราะเป็นเขตพื้นที่นาไร่ และมีประชาชนในชนบทมาก นอกจากนี้ยังมีลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมตามแนวตัดของถนน ส่วนการกระจายแบบจับกลุ่ม (Clustered) พบเพียง 2 แห่งในเขตหุบเขาที่มีการชลประทานของมลรัฐวอชิงตัน และยูทาร์ ส่วนฮัทส์ (Yeates 1965) ได้ศึกษารูปแบบการกระจายของกิจกรรมการค้าขนานาชนิดในเขตย่านกลางธุรกิจ (CBD) ของเมืองแจคสันวิลล์ ในมลรัฐฟลอริดา และเมืองคิงส์ตัน ในแคว้นออนตาริโอของแคนาดา โดยกำหนดขอบเขต CBD โดยวิธีของ เมอร์ฟี และ แวนส์ (Murphy and Vance 1964) ซึ่งวัดพื้นที่ชั้นล่างของอาคารว่าใช้ประกอบกิจกรรมใดบ้าง แล้วเขียนรหัสไว้ ส่วนระยะทางนั้นวัดจากประตูถึงประตูตามเส้นทางถนน สมมติฐานของงานวิจัยนี้กล่าวว่ากิจกรรมการค้าบางประเภท เช่น ร้านขายเสื้อผ้า หรือสถาบันการเงิน มักจะอยู่ใกล้ชิดกัน เพื่อการพึ่งพาอาศัยกันและดึงดูดลูกค้า เขาพบว่า ค่า R_n หรือดัชนีค่า Nearest-Neighbor ค่าสุด เป็นร้านขายเสื้อผ้า และสถาบันการเงิน ตรงตามที่ตั้งสมมติฐานไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านขายเสื้อผ้าในเมืองคิงส์ตัน มีค่า $R_n = 0.34$ ซึ่งแสดงลักษณะเกาะกลุ่มที่เห็นได้ชัด (ซีซีพี วายลี 2524: 19-24, Meyer and Huggett 1981: 30-33)

ส่วนในประเทศไทย ได้มีผู้ศึกษาวิจัยสาขาวิชาต่าง ๆ นำวิธีการวิเคราะห์แบบนี้มาใช้ ดังเช่น จันทมา ฉัตรไชยสิทธิกุล (2529: 40-47) ได้ศึกษาการกระจายตัวของชุมชนแออัด ในกรุงเทพมหานคร และสรุปผลว่าชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครมีการกระจายเป็นแบบ เกาะกลุ่ม เป็นต้น การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest-Neighbor Analysis จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการกระจายได้วิธีหนึ่ง

ความสำคัญของศาสนาต่อการรวมตัวของประชากร

ศาสนา เป็นปัจจัยซึ่งมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม เฉพาะในลักษณะชุมชนหรือ ละแวกบ้านที่สำคัญ ทั้งในภูมิภาคระดับโลก และชุมชนในระดับท้องถิ่น รูปแบบในภูมิภาคระดับโลก ดังเช่น การกระจายของเขตผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายซึ่งแตกต่างกันในทวีปยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย เขตผู้นับถือศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา และศาสนา พุทธในทวีปเอเชีย เป็นต้น ส่วนรูปแบบระดับท้องถิ่นก็พบลักษณะการรวมตัวของกลุ่มคนที่นับถือ ศาสนาเดียวกันมักอาศัยในย่านเดียวกัน ดังเช่น ซิมอลซาค และ สแตนสฟิลด์ (Zimolzak and Stansfield, Jr. 1979: 120-125) ได้ศึกษาการแบ่งเขตของผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกาย ต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นไปตามกลุ่มเชื้อชาติ และประวัติความเป็นมาของ บรรพบุรุษ พบว่า มีการกระจายของนิกายต่าง ๆ ในคริสต์ศาสนาอยู่เกือบ 30 นิกายทั่วประเทศ แต่เมื่อนำนิกายเหล่านั้นมาจำแนกเป็นกลุ่มแล้ว ทำให้แบ่งกลุ่มนิกายได้เพียง 5 กลุ่มคือ แบปติสต์ (Baptist), โรมัน คาทอลิก (Roman Catholic), เมธอดิสต์ (Methodist), ลูเธอรัน (Lutheran) และนิกายมอร์มอน (Mormon) ในพื้นที่ต่าง ๆ กัน (แผนที่ 2.1)

นอกจากนั้น ยังมีงานวิจัยที่เจาะลึกถึงการรวมตัวของผู้นับถือศาสนาเฉพาะกลุ่มในระดับ ท้องถิ่น โดยมีการตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันตามการนับถือศาสนา หรือนิกายของศาสนาแบบเดียวกัน เป็น ละแวก หรือชุมชน

1. ชุมชนมอร์มอนในสหรัฐอเมริกา

ชาวมอร์มอน หมายถึง ชาวอเมริกัน ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายมอร์มอน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันตกของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยอยู่อาศัยตั้งบ้านเรือน เป็น แบบอย่างเฉพาะของคน ทำให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบทที่แตกต่างจากพื้นที่ข้างเคียงอย่าง

แผนที่ 2.1 แสดงการกระจายของกลุ่มนิกายศาสนาคริสต์
ในสหรัฐอเมริกา

0 200 400 ไมล์

แบปติสต์ (Baptist)

โรมัน คาทอลิก (Roman Catholic)

เมธอดิสต์ (Methodist)

ลูเธอรัน (Lutheran)

มอร์มอน (Mormon)

ชัดเจน ทำให้เป็นที่สนใจศึกษากันอย่างแพร่หลาย

จากการศึกษาหมู่บ้านของชาวมอรมอนโดยรวมแล้ว พบว่า โบสถ์มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาวมอรมอนอย่างแน่นแฟ้น และโบสถ์ยังเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านอีกด้วย รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอรมอนมีความสัมพันธ์ต่อศาสนาคริสต์ ทำให้เป็นศาสนาลัทธิ การตั้งถิ่นฐานแบบนี้มีจุดเริ่มต้นในมลรัฐมิสซูรี และอิลลินอยส์ ต่อมาได้ขยายไปสู่มลรัฐยูทาห์ในราวตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีการดัดแปลงรูปแบบของนาไร่ให้เป็นพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมขนาด 5-10 เอเคอร์ ติดต่อกัน เป็นแนวยาว พร้อมทั้งที่ตั้งของโบสถ์ โรงเรียน หลายแห่งอยู่ภายในพื้นที่ การเข้าครอบครองพื้นที่แบบของชาวมอรมอนได้กลายเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานประเภทหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากดินแดนตะวันตกส่วนอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกา (Broek and Webb 1978: 318; Butzer et al. 1978: 125-127; Haris 1940:42)

2. ชุมชนชาวคริสต์ในกรุงเทพมหานคร

การตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกัน เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ของชาวคริสต์ในกรุงเทพมหานครที่ "หมู่บ้านมิถดคาม" เป็นภาพสะท้อนให้เห็นการรวมกลุ่มกันด้วยเหตุผลทางด้านศาสนาที่เด่นชัด. แห่งหนึ่ง หมู่บ้านดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาว่า 300 ปี นอกจากนั้น หมู่บ้านนี้ยังเป็นที่รวมของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติที่นับถือศาสนาเดียวกันซึ่งทยอยเข้ามาเป็นระยะในอดีต

หมู่บ้านมิถดคาม เป็นหมู่บ้านชาวคริสต์ที่เก่าแก่ที่สุดของกรุงเทพมหานคร อยู่บริเวณตำบลสามเสน ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มคนในหมู่บ้านมิถดคามปัจจุบัน มีเชื้อสายมาอย่างน้อย 5 เชื้อชาติด้วยกัน ชนชาติแรกได้แก่ กองทหารโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งค่ายทหารในราว พ.ศ. 2200 โดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้ทำหน้าที่เป็นทหารหน้าด่านรักษาพระนคร

พ.ศ. 2325 ชาวเขมรที่เป็นข้าราชการติดตามนี้เองเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์ ได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ให้เข้ามาอาศัยอยู่กับชาวโปรตุเกส เนื่องจากนับถือศาสนาเดียวกัน และอาจมีชาวโปรตุเกสที่รับราชการในราชสำนักเขมรปะปนมาด้วย ชาวเขมรอยู่ได้เพียง 12 ปี ก็อพยพกลับไป คงเหลือแต่ที่สมรสกับชาวโปรตุเกสเท่านั้น แต่ก็มีอิทธิพลพอที่จะทำให้ค่ายโปรตุเกส

แห่งนี้ได้ชื่อว่า "บ้านเขมร" มาจนทุกวันนี้

พ.ศ. 2377 ในแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ มีชาวญวนคริสต์อพยพหนีการเบียดเบียนทางศาสนาจากกองทัพของเจ้าพระยามหินทรไชยชาฯ จึงไปรุดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินให้อยู่ติดกับค่ายโปรตุเกส เพราะทรงเห็นว่านับถือศาสนาเดียวกัน หมู่บ้านใหม่นี้ได้ชื่อว่า "บ้านญวน"

ภายหลังในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อตอบสนองรัฐนิยมของรัฐบาล ทั้งบ้านเขมร และบ้านญวน จึงได้ชื่อใหม่รวมกันว่า "หมู่บ้านมิตตคาม" และใช้มาจนบัดนี้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา วิวัฒนาการของหมู่บ้านมิตตคาม ยังมีบุคคลภายนอกซึ่งมีเชื้อสายไทยหรือจีน เข้าไปผูกพันจนมีการแต่งงาน ตลอดจนเชื้อสายอื่น ๆ ผสมปะปนกัน ปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่าจะหาเชื้อสายแท้ ๆ หรือบริสุทธิ์ทางสายใดสายหนึ่งคงหาไม่ได้อีกแล้ว

แม้ว่าชนบทรวม เนียมประเพณีของหมู่บ้านมิตตคาม มีหลายแบบหลายอย่างคกตะกอนอยู่เป็นชั้น ๆ แต่ทว่าทุกอย่างจะวนเวียนอยู่รอบศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก เป็นแกนกลาง (กิริติ บุญเจือ 2525: 115-119)

สรุปได้ว่าหมู่บ้านมิตตคาม มีลักษณะพิเศษสุดในฐานะที่เป็นจุดรวมของคนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา และมีชนบทรวมประเพณีต่าง ๆ กัน ที่มารวมกันอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ก็เพราะนับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิกด้วยกันเท่านั้น ซึ่งเป็นย่านเฉพาะหรือชุมชนที่มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่เล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

3. ทำเลที่ตั้งของ โบสถ์คริสต์ศาสนาในสหรัฐอเมริกา

โบสถ์ในคริสต์ศาสนา เป็นศาสนสถาน ที่เป็นศูนย์รวมของศาสนิกชนในบริเวณใกล้เคียง การศึกษาทำเลที่ตั้งของ โบสถ์จึงทำให้ทราบความเป็นมาและการกระจายของศาสนิกชนของ โบสถ์แต่ละแห่งด้วย

สตอดดาร์ด (Stoddard 1960) ได้ศึกษาทำเลที่ตั้งของโบสถ์คริสต์ศาสนาในชนบทเมืองเนมาฮา (Nemaha) มลรัฐเนบราสกา โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับโบสถ์และผู้ใช้บริการในระหว่าง ค.ศ. 1894-1959 สรุปผลการศึกษาว่า โบสถ์ที่ตั้งอยู่ระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท (เขตต่อเมือง) จะมีจำนวนโบสถ์มากกว่าเขตเมืองและเขตชนบท และโบสถ์ในเขตชนบทจะกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ที่ศึกษา นอกจากนั้น เขาได้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระจำนวนมาก และสรุปผลการศึกษา ดังนี้ (Kariel and Kariel 1972: 50-54)

3.1 ความสัมพันธ์ของโบสถ์กับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่เห็นเด่นชัด โดยที่โบสถ์เกือบทั้งหมดในเขตเมืองจะตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ

3.2 การวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรมอื่น ๆ พบว่า เขตชานเมืองที่เป็นชนบทมักจะพบโบสถ์ในที่โล่ง แต่โบสถ์จะมีจำนวนและความหนาแน่นในเขตต่อเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ระหว่างเขตที่เป็นเมือง กับเขตที่เป็นชนบท โดยโบสถ์เก่ามักตั้งอยู่ริมถนน โดยเฉพาะบริเวณทางแยก นอกจากนี้โบสถ์ยังมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนอย่างแน่นแฟ้น

3.3 การวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของประชากร พบว่ามีโบสถ์มากกว่าหนึ่งแห่งในพื้นที่ที่ประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และที่ตั้งของโบสถ์จะมีความสัมพันธ์กับเชื้อชาติของประชากรรุ่นแรก หรือรุ่นที่ 2 ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

3.4 การศึกษาแสดงให้เห็นพื้นที่การให้บริการของโบสถ์ต่อศาสนิกชนในพื้นที่ และแสดงให้เห็นตารางเส้นทางระยะไกลหรือไกลของประชาชนที่เดินทางไปฟังเทศน์ใน เมือง รวมทั้งผลประโยชน์ที่ได้นอกจากการไปโบสถ์ เช่น ซื้อสินค้า ใช้บริการทางไปรษณีย์

ความสัมพันธ์ของมัสยิดกับการตั้งถิ่นฐาน

ดังได้กล่าวแล้วว่า เหตุผลด้านวัฒนธรรมประการหนึ่งที่ทำให้ประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นชุมชนหรือละแวก เนื่องจากศาสนา ดังเช่น ชาวมุสลิม ก็มี การตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและผูกพันกับมัสยิดซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญอย่างเห็นได้ชัดในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในภูมิภาคระดับประเทศ หรือชุมชนในท้องถิ่น

เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวว่า ทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลก รวมทั้งศาสนาอิสลามจะมีบทบัญญัติให้ศาสนิกชนปฏิบัติศาสนกิจด้วยเสมอ กล่าวคือ ไม่มีศาสนาใดปล่อยให้คนนับถืออยู่ในใจ โดยไม่มีการแสดงออกในรูปของการปฏิบัติศาสนกิจหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ผู้ศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาจึงปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นกิจลักษณะในการประกอบศาสนกิจดังกล่าว ทุกศาสนาจึงมีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบศาสนกิจ เช่น พุทธศาสนา ก็มีวัดศาสนาคริสต์ก็มีโบสถ์ และศาสนาอิสลามก็มีมัสยิด หรือ สุเหร่า (อุทัย หิรัญโต มปป: 207)

มัสยิด มีความหมายว่า สถานที่ซึ่งอิสลามิกชน มีสิทธิ์ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามลัทธิศาสนาอิสลามในวันศุกร์เป็นปกติ ส่วน สุเหร่า เป็นคำอีกคำหนึ่งที่ใช้เรียกศาสนสถานของมุสลิม สันนิษฐานว่า มาจากภาษาเปอร์เซีย (อิหร่าน) จากคำว่า ซารา (Sara) ซึ่งแปลว่า ที่ชุมชน ที่หัก สุเหร่าเป็นคำที่นิยมใช้กันมากพอสมควรในประเทศไทย แต่เป็นคำที่ไม่เป็นทางการ คำที่เป็นทางการหรือภาษาราชการใช้คำว่า มัสยิด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2524: 19)

มัสยิด มีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านชุมชนต่าง ๆ ของอิสลามิกชน โดยถือเกณฑ์สับปะรุษ¹ ตั้งแต่ 40 คนขึ้นไปก็ตั้งมัสยิดได้ ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินที่มีผู้อุทิศให้ หรือเสียสละทรัพย์ร่วมกันซื้อที่ดิน การก่อสร้างมัสยิดก็เช่นเดียวกัน อาศัยวิธีร่วมแรงร่วมใจกันเสียสละทรัพย์และแรงงาน ที่ได้มีสับปะรุษมาก และมีฐานะการเงินดี ก็สร้างมัสยิดได้ใหญ่โตสวยงามมาก เมื่อก่อสร้างมัสยิดขึ้นมาแล้วก็ตกเป็นของส่วนรวม (อุทัย หิรัญโต มปป: 108)

ศาสนาอิสลาม มีมัสยิด เป็นสื่อมวลชน ตลอดจนเป็นที่ฝึกอบรม กระตุ้นมุสลิมให้ยึดมั่นในหลักการศรัทธา โดยใช้วิธีเผยแพร่ศาสนาหลาย ๆ แบบ เช่น การพิมพ์เอกสาร การกล่าวปราศรัย และอื่น ๆ ฉะนั้น ที่ไหนมีชุมชนมุสลิม ที่นั่นควรมีมัสยิด การสร้างมัสยิดจึงเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การดูแล และให้บริการด้านสังคม วิชาการ ตลอดจนฝึกอบรมผู้มาปฏิบัติศาสนกิจที่มีมัสยิด และยังรวมถึงเรื่องการปกครองอิสลามิกชนในชุมชนของตน (มัสยิดคารุลอิห์ซาน 2523: 50)

¹ สับปะรุษ : ผู้นับถือศรัทธาในศาสนา

กล่าวได้ว่า บทบาทหน้าที่ของมัศยิดในศาสนาอิสลาม มีมาก และ แบ่งได้หลายประการ และปัจจุบันยังคงกระทำหน้าที่ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เหมือนในสมัยแรกเริ่มศาสนา ดังปรากฏในการศึกษาวิจัยเป็นวิทยานิพนธ์ของ เสาวนีย์ จิตต์ทวมวด (2527) เรื่องหน้าที่ของมัศยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง พบว่าการทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของมัศยิดยังคงรูปแบบเหมือนสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด ดังเช่น ด้านศาสนา มีการใช้มัศยิดประกอบพิธีทางศาสนา ด้านการศึกษา มีโรงเรียนศาสนาและสามัญในความรับผิดชอบ มีการสอนกุรอาน มีการจัดอบรมและบรรยายธรรม ด้านสังคม มีบริการให้ยืมของใช้ถ้วยชาม มีที่พักสำหรับผู้เดินทาง มีบริการให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ และมีอุปกรณ์รักษาพยาบาล เบื้องต้น ด้านเศรษฐกิจ มัศยิดมีคลังเก็บทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคเพื่อนำไปใช้เป็นสาธารณกุศล และเป็นสถานที่ปรึกษาหารือเรื่องการประกอบอาชีพ ส่วนด้านการเมือง มัศยิดส่วนใหญ่เคยเป็นที่ประชุมหาเสียงของพรรคการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่ามัศยิดในชนบททำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจมากกว่ามัศยิดในเขตเมือง

โดยรวมแล้ว มัศยิดจึงเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิม และมักตั้งเด่นในใจกลางตัวเมือง หรือย่านกลางชุมชน ไม่ว่าจะสร้างมัศยิดไว้ในชุมชนย่านชุมชน หรือที่ทำงานก็ตาม เมื่อพบเห็นมัศยิดที่ใด แสดงว่ามีมุสลิมอาศัยอยู่บริเวณนั้น เพราะมัศยิดเป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐาน และเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของมวลมุสลิม มัศยิดจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของมุสลิม เป็น เอนกนับตั้งแต่เกิดมาจนถึงบั้นปลายอัน เป็นจุดจบของชีวิต (เสาวนีย์ จิตต์ทวมวด 2527: 37-49)

ศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิม

ศาสนาอิสลามได้เริ่มอุบัติขึ้น ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อประมาณ 1,400 ปี มาแล้ว โดยท่านศาสดามุฮัมมัด เป็นผู้ประกาศและได้เผยแพร่ไปสู่ทวีปแอฟริกา ยุโรป (บางส่วน) และ เอเชีย ซึ่งรวมถึงบางส่วนของประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้นชาวไทยมุสลิมทุกยุคทุกสมัยมีความสำคัญอย่างลึกซึ้งซึ่งว่า ศาสนาอิสลาม เป็นวิถีชีวิตที่สามารถนำมาซึ่งความสงบสุขมาสู่ชาวมุสลิมทุกคนที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามแนวทางอิสลามอย่างเคร่งครัด และยังเข้าใจอีกว่า ศาสนาอิสลามนอกจากจะมีแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า (องค์อัลลอฮ์) แล้วก็ยังมีแนวความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และภาระหน้าที่ของ

มนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เช่น พืช สัตว์ และสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งปวงและแน่นอนทีเดียวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม

แนวความคิดหลักของวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมได้จากวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นแนวความคิดอิสลามโดยแท้ ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนใคร ดังเช่น ความเชื่อหรือแนวความคิดที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา สิทธิสตรี สงคราม และสันติภาพ รวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคุณค่าทางกฎหมายและปัญหาทางจริยธรรมอีกด้วย

บ่อเกิดแหล่งสำคัญของวัฒนธรรมประเภทนี้ ได้แก่ พระมหาคัมภีร์กุรอาน การแสดงออกของท่านศาสดามูฮัมหมัดทั้งทางกาย วาจา และท่าทีของท่านที่มีต่อปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง แนวความคิดประเภทนี้ได้กลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักและมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางทั้งในอดีตและปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทยนั้น อิทธิพลของวัฒนธรรมดั้งเดิมดังกล่าว สามารถศึกษาเห็นได้ชัดจากความสำนึก และการแสดงออกของชาวไทยมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำนึกและการแสดงออกที่เกี่ยวกับหลักความศรัทธา 6 ประการ หลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งได้แก่ ศรัทธาในบรรดาโมลลาคะฮ์ (เทวทูต) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต ศรัทธาในวันพิพากษา และศรัทธาคู่กฎกำหนดศกาวการณ์ สำหรับหลักปฏิบัติ 5 ประการ ได้แก่ การปฏิญาณตนยอมรับในเอกภาพของพระเจ้าองค์เดียว การละหมาด หรือ นะมาซ การถือศีลอด การบริจาคชะกาต และการประกอบพิธีฮัจญ์ (สวัสตี ธรรมิกกรักษ์ 2525: 2-13)

ชาวไทยมุสลิมทุกคนจะปฏิญาณตนเป็นเสียงเดียวกันว่า "ไม่มีพระผู้เป็นเจ้าองค์ใดนอกเหนือไปจากองค์อัลเลาะห์ และท่านศาสดามูฮัมหมัด เป็นศาสดาองค์สุดท้ายของพระองค์" หลักการดังกล่าวนี้ ทำให้ไทยมุสลิมมีความสำนึกอยู่เสมอว่าหนทางที่สำคัญที่สุด ที่สามารถนำมามนุษย์ไปสู่ความสงบสุข ทั้งในโลกนี้และโลกหน้านั้นคือ การที่มนุษย์จำเป็นต้องระดมหรือมอบทั้งกำลังกาย กำลังสติปัญญา รวมถึงกำลังศรัทธาและกำลังจิตอันบริสุทธิ์ ให้อยู่ในแนวทางของพระผู้เป็นเจ้า

หลักการดังกล่าวโดยทั่วไปแล้ว แสดงให้เห็นว่าในการดำรงชีวิตประจำวันมนุษย์จำเป็นต้องมีความศรัทธาอย่างแรงกล้า ต่อสิ่งสูงสุด (องค์อัลลอฮ์) ไม่หลงใหลในตนเอง ต้องใจกว้างและพร้อมเสมอที่จะยอมรับความจริง ต้องรับผิดชอบในผลการกระทำของตนเอง และขยันหมั่นเพียรในการใช้ความรู้ความสามารถของตนประกอบภารกิจให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

ท่านศาสดาได้กล่าวถึงหลักความศรัทธาไว้ดังนี้

"ความศรัทธา (ตามแบบฉบับอิสลาม) ได้แก่ ความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าแต่องค์เดียว ศรัทธาในบรรดาเทวทูตของพระองค์ ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของพระองค์ทุกฉบับ ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตของพระองค์ทุกท่าน และศรัทธาในวันปรโลก และกฎสภาพการณ์"

สำหรับหลักการปฏิบัติ 5 ประการ นั้น นอกจากจะเป็นภาระหน้าที่ที่ชาวไทยมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้ว ก็ยังมีผลต่อการอบรมบ่มนิสัยให้ชาวไทยมุสลิมรับผิดชอบในหน้าที่การงานทั้งที่เป็นหน้าที่ส่วนตัวและหน้าที่ส่วนรวมอีกด้วย ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าหลักปฏิบัติ 5 ประการดังกล่าว มีความมุ่งหมายไปที่การฝึกอบรมบ่มนิสัยให้อิสลามิกชนทุกคน พร้อมเสมอที่จะอุทิศตนเองเพื่อส่วนรวม โดยกล้าเสมอที่จะประกาศทำแต่ความดีละความชั่วและมุ่งฝึกอบรมให้มุสลิมรู้จักปฏิบัติหน้าที่ส่วนตัวและหน้าที่ส่วนรวมโดยการปฏิบัติหน้าที่การละหมาดวันละ 5 ครั้ง โดยมีเวลากำหนดที่แน่นอน ฝึกอบรมบ่มนิสัยให้มุสลิมรู้จักความหิวไทยโดยการถือศีลอดปีละประมาณ 28-30 วัน ทั้งนี้ก็เพื่ออิสลามิกชนทุกคนจะได้พร้อมจิตพร้อมใจช่วยเหลือมนุษยเพื่อนร่วมโลกที่ยากไร้และแร้นแค้น ฝึกอบรมให้มุสลิมได้รู้จักเสียสละทรัพย์ส่วนตัวให้แก่ผู้อื่นโดยการจ่ายภาษีรายได้ประจำปี เพื่อนำมาช่วยผู้ยากไร้ในสังคมและฝึกอบรมให้มุสลิมมีชีวิตอยู่อย่างมีระบบแบบแผนมั่นคง และเป็นปึกแผ่นโดยให้มุสลิมปฏิบัติหน้าที่การละหมาดร่วมกันทั้งการละหมาดประจำวัน ประจำสัปดาห์ รวมถึงการละหมาดประจำปี และที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ การรวมกันปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาที่นครมักกะห์ปีละครั้ง ซึ่งเป็นการชุมนุมระดับโลกที่มุ่งหวังเพื่อสร้างเอกภาพความเป็นปึกแผ่นให้กับอิสลามิกชนทั่วทุกมุมโลกโดยไม่คำนึงถึงปัญหาทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมืองดังนี้ เป็นต้น

เกี่ยวกับหลักปฏิบัติดังกล่าวท่านศาสดามูฮัมหมัดได้กล่าวไว้ ดังนี้

"อิสลาม (หมายถึง) การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าองค์ใดนอกเหนือจากองค์อัลลอฮ์ และท่านศาสดามูฮัมหมัดเป็นศาสนทูตขององค์สุดท้ายของพระองค์ การปฏิบัติการนมาส² การถือศีลอดภายในเดือนเราะมะฎอน³ และการประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะห์ ตามความพร้อมของแต่ละคน

หลักปฏิบัติ 5 ประการ ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมอย่างเห็นได้ชัด ชาวไทยมุสลิมจะกล่าวคำว่า อัลลอฮ์และมูฮัมหมัด วันละหลายสิบครั้ง เริ่มตั้งแต่เวลาตื่นนอน จนกระทั่งถึงเวลาก่อนเข้านอน

ชาวไทยมุสลิมจะสละเวลาเพื่อทำการละหมาดวันละ 5 เวลา ครั้งละประมาณ 10-20 นาที อย่างเคร่งครัด ถึงแม้ว่าเวลาดังกล่าวจะมีค่าน้อยเพียงใดต่อตำแหน่งหน้าที่ของคนก็ตาม และสำหรับการนมาสในวันสุครั้นนั้นชาวไทยมุสลิมจะแสดงความ เป็นปึกแผ่นทางสังคมอย่างพร้อมเพรียงกันโดยสละเวลามารับฟังคำสั่งสอนหรือคำตักเตือนรวมถึงการรายงานหรือคำเสนอแนะของผู้นำทางศาสนา ประจำชุมชน หรือ อิหม่าม⁴ จึงกล่าวได้ว่าวันสุครั้นนั้นนอกจากจะเป็นวันที่ชาวไทยมุสลิมจำเป็นต้องไปนมาสตามหน้าที่ของตนแล้วยังถือว่าเป็นวันหยุดประจำสัปดาห์ของชาวไทยมุสลิม ภายในวันนี้ชาวไทยมุสลิมจะได้ถือโอกาสเยี่ยมเยียนบรรดาพี่น้องและมิตรสหาย และถ้ามีปัญหาใดซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน ชาวไทยมุสลิมจะถือโอกาสปรับความเข้าใจและขอภัยซึ่งกันและกันภายในวันนี้ โดยอาศัยความสำนึกทางศาสนาตั้งที่ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า "มุสลิมทุกคน เป็นพี่น้องกัน"

นอกจากการนมาสประจำวันสุครั้นซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในระดับชุมชนแล้ว ก็ยังมีการนมาสอีกสองประเภท ซึ่งมีผลต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในระดับจังหวัดหรือระดับชาติ การนมาสประเภทแรกจะมีขึ้นทุกปีภายหลัง เสร็จสิ้นการ

² นมาส : หรือละหมาด คือการแสดงความเคารพต่อพระเจ้า

³ เราะมะฎอน : เดือน 9 ตามปฏิทินอิสลาม เป็นเดือนที่มุสลิมถือศีลอด

⁴ อิหม่าม : ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากมุสลิมในชุมชนให้ทำหน้าที่ผู้นำทางศาสนา

ปฏิบัติพิธีฮัจญ์⁵ ณ นครมักกะห์ สำหรับการนมาสประเภทที่สองนั้นจะมีขึ้นภายหลัง เสร็จสิ้น เดือน
แห่งการถือศีลอด

เมื่อกล่าวถึงอิทธิพลของการนมาสแล้วก็ควรจะกล่าวถึงบทบาทของมัสยิดหรือสุเหร่า
อีกด้วย ทั้งนี้ก็ด้วย เหตุผลที่ว่ามัสยิดนั้น เป็นศูนย์กลางที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมทั้งใน
อดีตและปัจจุบันอีกด้วย

มัสยิดในยุคสมัยของท่านศาสดามูฮัมหมัด นอกจากจะเป็นสถานที่เพื่อประกอบศาสนกิจแล้ว
ก็ยังมีลักษณะ เป็นศูนย์กลางที่สามารถรวบรวมอิสลามิกชนจากเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ให้มาพบปะสังสรรค์
แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้มัสยิดยังเป็นสถาบันการศึกษาที่
อิสลามิกชนทุกคนได้มีโอกาสมาฟังการบรรยายตอบปัญหาต่าง ๆ จากท่านศาสดาเป็นประจำ

ในยุคสมัยการปกครองของตระกูลอุมมาเยาะห์ (ค.ศ. 749-847) มัสยิดเป็นสถาบัน
การศึกษาทั้งทางโลกและทางศาสนา เริ่มตั้งแต่การศึกษาระดับต้นจนถึงระดับอุดมศึกษาและยังเป็น
สถานที่สำหรับจัดการสัมมนาการอภิปรายและการโต้วาทีอีกด้วย

สำหรับในปัจจุบันมัสยิด เป็นศูนย์กลางที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมอย่างกว้างขวาง
ชาวไทยมุสลิมจะใช้มัสยิด เพื่อแสดงพลังทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในวันศุกร์ วันครุช
รวมถึงวันเมอลิด (วันเฉลิมฉลองวันประสูติของท่านศาสดามูฮัมหมัด) มัสยิดยังมีบทบาทต่อการเรียน
การสอน การบรรยายและการอภิปรายทางศาสนาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้แล้วมัสยิดยังมีสถานที่
สำหรับเป็นที่พักอาศัยของพี่น้องชาวไทยมุสลิมซึ่ง เดินทางมาจากต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ

การแสดงออกประเภทอื่น ๆ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของ
ชาวไทยมุสลิมอย่างเห็นได้ชัดได้แก่ การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน การจ่ายกาซีรายได้ และ
การประกอบพิธีฮัจญ์ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

ชาวไทยมุสลิมจะปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาดังกล่าวนี้อย่างเคร่งครัดโดยเริ่มอดอาหารทุก
ประเภทเริ่มตั้งแต่เวลา 03.45 น. โดยประมาณจนถึงเวลา 18.45 น. (ประมาณ 15-16
ช.ม.) การที่ชาวไทยมุสลิมถือศีลอดอย่างพร้อมเพรียงกันในระยะเวลา 28 หรือ 29 - 30 วันนั้น

⁵ ฮัจญ์ แปลว่าการไปเยือน หมายถึงไปประกอบศาสนกิจที่นครมักกะห์

เป็นการแสดงพลังทางสังคมที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลาม
ที่มีต่อความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกของชาวไทยมุสลิมอย่างลึกซึ้ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับการจ่ายภาษีรายได้นั้น ชาวไทยมุสลิมที่มีรายได้เกินพิกัด ก็จะจ่ายภาษี
ตามหลักการอิสลาม ประมาณร้อยละ 2.5 เพื่อนำเอามาใช้ในการช่วยเหลือสังคมสืบไป เช่น
การช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ช่วยเหลือทุนการศึกษา สร้างโรงพยาบาลและสร้างถนนหนทาง
ดังนี้ เป็นต้น

สำหรับการประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะห์ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งในอดีตและปัจจุบันนั้น
ทำให้ชาวไทยมุสลิมที่มีความพร้อมทางการเงิน สุขภาพและการเดินทาง ต่างคนต่างก็พร้อมที่จะ
เดินทางไปประกอบพิธีดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

จึงกล่าวได้ว่า หลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอิสลามประเภทแรก
ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น เป็นวัฒนธรรมกระแสหลักซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ของชาวไทยมุสลิมอย่าง
กว้างขวางและอย่างลึกซึ้ง

เกี่ยวกับพระมหาคัมภีร์กุรอานนั้น ชาวไทยมุสลิมจะยึดมั่นถือมั่นว่าพระมหาคัมภีร์กุรอาน
เป็นธรรมนูญแห่งการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมทุกคน โดยมุ่งศึกษาเนื้อหาสาระต่าง ๆ ของ
พระมหาคัมภีร์ฯ ในโรงเรียนสอนศาสนาของชุมชน (ถ้ามี) หรือมีครูสอนศาสนาเดินทางไปสอนตาม
บ้าน การศึกษานี้เป็นการยึดมั่นถือมั่นในพระมหาคัมภีร์กุรอาน และยอมรับว่าการแสดงออกของท่าน
ศาสดาอันได้แก่ วจนะ การกระทำและท่าทีของท่านที่มีต่อปรากฏการณ์ใดประกฏการณ์หนึ่ง มีความ
สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมทุกคนอีกด้วย ชาวไทยมุสลิมมีความสำนึกอย่างลึกซึ้งว่า การแสดงออก
ของท่านศาสดาดังกล่าว เป็นการแสดงออกที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระมหาคัมภีร์กุรอานซึ่งเป็น
บ่อเกิดแห่งความรู้ (ทางวิทยาศาสตร์ สังคม) ที่รองลงมาจากพระมหาคัมภีร์กุรอานโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ทางเทวศาสตร์ และกฎหมายอิสลาม

สำหรับแนวความคิดทางเทวศาสตร์นั้น ชาวไทยมุสลิมได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ
นิกายฮัจอะริยะห์ มากกว่านิกายมุตาซีละห์ ดังตัวอย่างเฉพาะแนวความคิดเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งความ
รู้ต่อไปนี้ (อาณัติ همانสนิท มปป.)

นิกายมุเตซลีละห์มีความเห็นว่า สติปัญญามนุษย์และโองการของพระผู้เป็นเจ้า (ที่พระองค์ทรงประทานให้แก่ศาสนิกชนของพระองค์ทุกท่านนั้น) เป็นนอ้บเกิดแห่งความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่ง แต่ถ้าสมมุติว่าความรู้ที่ได้มาจากสองแหล่งดังกล่าว เกิดขัดกันขึ้นก็ควรจะนำเอาเหตุผลของทั้งสองฝ่ายมา ประนีประนอมให้สอดคล้องกัน อย่างไรก็ตาม แต่ถ้าสมมุติว่าไม่สามารถจะประนีประนอมกันได้ ก็จำเป็นต้องยอมรับความรู้ที่ได้มาจากสติปัญญา ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่มีสิ่งใด ๆ ที่สามารถให้ คำตอบได้ดีกว่าสติปัญญา เพราะสติปัญญาสามารถตรองและ เข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหาได้ ดังนั้น ความรู้หรือคำตอบที่ได้มาจากการ ใช้สติปัญญาจึง เป็นคำตอบหรือความรู้ที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุด

แนวความคิดของนิกายมุเตซลีละห์ ได้ทำให้ฝ่ายอชชะริยะห์ ไม่พอใจเป็นอย่างมาก จึงได้ ประกาศทัศนะของฝ่ายตนอย่างแข็งกร้าวว่า การตัดสินปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยใช้สติปัญญานำโองการ พระมหาคัมภีร์กูรอานนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ถึงแม้สติปัญญาจะสามารถ เข้าใจปัญหาได้แต่ก็ไม่สามารถ เข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหาอย่างสมบูรณ์แบบได้ จึงไม่สามารถตัดสิน ปัญหาอย่างถูกต้องได้ ดังนั้นโองการของพระมหาคัมภีร์กูรอาน เท่านั้นที่สามารถตัดสินปัญหาอย่างถูกต้อง และเด็ดขาดได้ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า โองการพระมหาคัมภีร์กูรอาน เป็นโองการของพระผู้เป็น เจ้าผู้ทรงพร้อมด้วยคุณสมบัติอันสูงสุดและทรงรู้ยิ่ง เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่สามารถนำมาซึ่งความสงบสุขมาสู่ มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ดังนั้น ความรู้หรือคำตอบที่ได้มาจากสติปัญญามนุษย์ เป็นเพียงความรู้หรือคำตอบสำหรับ นำเอามา เสริมหรือสนับสนุน โองการพระมหาคัมภีร์กูรอาน เท่านั้น ถ้าเกิดความรู้หรือคำตอบที่ได้มาจากสติปัญญามนุษย์ไปขัดกันกับ โองการพระมหาคัมภีร์กูรอานแล้วก็จำเป็นต้อง เลือก เอาความรู้หรือคำตอบจากพระมหาคัมภีร์กูรอาน เท่านั้น โดยละทิ้งความรู้หรือคำตอบที่ได้มาจากสติปัญญา

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางกฎหมายของชาว ไทยมุสลิม เป็นอย่างมาก นิกายทางกฎหมายอิสลามมีหลายนิกายด้วยกัน แต่นิกายที่มีอิทธิพลอย่าง กว้างขวางในโลกมุสลิมจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ นิกายอิหม่ามชาฟีอี๊ยะ และนิกายอิหม่ามอะฮ์นะนะฟียะห์ เป็นต้น และนิกายอิหม่ามชาฟีอี๊ยะ เป็นนิกายทางกฎหมายที่มีอิทธิพลมากที่สุดในสังคมชาวไทยมุสลิม

นิกายทางกฎหมายอิสลามทุกนิกายจะมีความคิดเห็นตรงกันว่า การพิจารณาคดีแต่ละคดี จะต้องอาศัยตัวบทกฎหมายที่ได้มาจากพระมหาคัมภีร์กูรอาน การแสดงออกของท่านศาสดา รวมถึง มติของปราชญ์มุสลิมอีกด้วย แต่ถ้ามีคดีใดคดีหนึ่งที่ไม่สามารถหาคำตอบได้จากหลัก 3 ประการ

ดังกล่าวแล้ว นิกายทางกฎหมายอิสลามก็จะมีแนวความคิดของตนเองซึ่งอาจแตกต่างไปจากแนวความคิดของนิกายอื่น ๆ ในกรณีเช่นนี้ ท่านอิหม่ามชาฟีอีจะใช้หลักการพิจารณาของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะการพิจารณาที่ให้ความสำคัญต่อเจตนารมณ์ของพระมหาคัมภีร์กุรอาน การแสดงออกของท่านศาสดา มากกว่าสติปัญญา (ของผู้พิจารณา)

นอกจากจะมีอิทธิพลทางกฎหมายแล้วศาสนาอิสลามยังมีบทบาทต่อแนวความคิดทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมไม่มากนักน้อย ซึ่งพอจะกล่าวโดยสรุปว่า ชาวไทยมุสลิมมีความสำนึกทางการเมืองอย่างแรงกล้า หัวใจของการใช้อำนาจทางการเมืองที่ถูกต่องั้นคือการใช้อำนาจเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าและความสงบสุขให้เกิดขึ้นภายในชาติโดยไม่คำนึงถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

สำหรับแนวความคิดทาง เศรษฐกิจนั้นถึงแม้ศาสนาอิสลามไม่สามารถจะ เข้ามามีอิทธิพลอย่างกว้างขวางได้แต่ปรากฏการณ์บางประการที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนทุกวันนี้ แสดงให้เห็นว่า แนวความคิดอิสลาม เกี่ยวกับ เศรษฐกิจยังมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมไม่มากนักน้อย

แนวความคิดอิสลามที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดทาง เศรษฐกิจของชาวไทยมุสลิม ได้แก่ แนวความคิดอิสลาม เกี่ยวกับการจ่ายภาษีรายได้ประจำปี ประมาณ ร้อยละ 2.5 การแบ่งมรดก และการห้ามกินดอกเบี้ยอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้แล้วชาวไทยมุสลิมจะประณามการหารายได้จากสิ่งต้องห้าม เช่น การค้าประเวณี การจัดตั้งบ่อนการพนัน และการค้ายาเสพติด ดังนี้ เป็นต้น ชาวไทยมุสลิมที่ยึดมั่นในหลักการอิสลามจะไม่เสียดายรายได้ที่อาจได้มาจากการค้าประเภทต่าง ๆ ดังกล่าว เพราะจะเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักการศาสนาอย่างมาก

กล่าวโดยสรุปแล้วศาสนาอิสลามนอกจากจะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในแง่ความศรัทธา การปฏิบัติทางศาสนา การศึกษา เทวศาสตร์ กฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อ การเรียนรู้และการใช้ภาษาอาหรับ การนิพนธ์วรรณคดีทางศาสนา และสถาปัตยกรรม ซึ่งไม่ต่างจากสังคมมุสลิมในซีกโลกอื่น ๆ (อาหมัด ฆมานสนิท มปป.)